

John D. Caputo, *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques Derrida*, New York: Fordham University Press, 1997, σ. 140-151.

[Όταν παραθέτετε, να δίνετε τους αριθμούς σελίδων στις αγκύλες, οι οποίοι αντιστοιχούν στο αγγλικό πρωτότυπο]

ΤΟ ΔΩΡΟ

«[Τ]ο δώρο είναι ακριβώς, και αυτό είναι που έχει από κοινού με τη δικαιοσύνη, κάτι που δεν είναι επανιδιοποιήσιμο.»

- «Στρογγυλή τράπεζα», σ. 18

[140] Στην αποδόμηση, η δικαιοσύνη έχει τη δομή του δώρου· ακολουθεί, ας πούμε, όχι τη «λογική» ή το «νόμο» του δώρου, αλλά τουλάχιστον την κίνησή του ή τη δυναμική του. Η δικαιοσύνη πρέπει να κινηθεί διαμέσου, πρέπει να «διέλθει» ή να [141] «υποβληθεί» στις «απορητικές» [«aporetics»] του δώρου, πρέπει να υποβληθεί στην ίδια παράλυση και αδιέξοδο. Διότι το δώρο, επίσης, όπως η δικαιοσύνη, είναι *το* α-δύνατον, κάτι του οποίου η δυνατότητα στηρίζεται από το αδυνατότητά του. Ας πούμε, σε ξεκάθαρα αγγλικά, εν συντομία, ότι στην αποδόμηση η δικαιοσύνη απαιτεί [calls for] ένα δώρο έστω κι αν το δώρο αποτελεί κέλευσμα [a call] για δικαιοσύνη. Όπως λέει ο Ντερριντά στο *Ισχύς νόμου*:

«Αυτή η “ιδέα της δικαιοσύνης” εμφανίζεται αμείωτη στον καταφατικό χαρακτήρα της, στην απαίτησή της για δώρο χωρίς ανταλλαγή, χωρίς κυκλοφορία, χωρίς αναγνώριση ευγνωμοσύνης, χωρίς οικονομική κυκλικότητα, χωρίς υπολογισμό και χωρίς κανόνα, χωρίς λόγο [raison] και χωρίς ορθολογικότητα [rationalité théorique]» [FL 55-56¹/DPJ 25²].

[« cette « idée de la justice » paraît indestructible dans son caractère affirmatif, dans son exigence de don sans échange, sans circulation, sans reconnaissance, sans cercle économique, sans calcul et sans règle, sans raison ou sans rationalité théorique, au sens de la maîtrise régulatrice. »]

¹ Derrida, J., Force de loi. Le « fondement mystique de l'autorité », Galilée, Παρίσι 1994 [FL].

² J. Derrida, “Force of Law: The ‘Mystical Foundation of Authority’”, στο D. Cornell, M. Rosenfeld, D. G. Carlson (επιμ.), *Deconstruction and the Possibility of Justice*, Routledge, N. Υόρκη 1992 [DPJ].

Η δικαιοσύνη και το δώρο, θα μπορούσαμε να πούμε, αποτελούν ένα ζευγάρι «ημι-» ή «οιονεί-υπερβατολογικότητων» [“quasi-transcendentals”] που, λίγο πολύ όπως οι «υπερβατολογικότητες» [«transcendentals»] της μεσαιωνικής φιλοσοφίας, θα μπορούσαμε να τις σκεφτούμε ως μετατρέψιμες τη μια στην άλλη *in re* (εάν είχαν πραγματικότητα) ενώ η καθεμία προσθέτει μια νέα ιδέα, *in ratione*, στο άλλο (εάν είχαμε κάποια ιδέα για το τι σημαίνουν).

Τι είναι τότε ένα δώρο; Γιατί ο Ντερντά το συνδέει με τη δικαιοσύνη; Και τί είναι τόσο «απορητικό» [«aporetic»] γύρω από το δώρο;

Ας το θέσουμε πολύ απλά: υποθέστε ότι ο Α δίνει το Β στον Γ. Τί θα μπορούσε να είναι απλούστερο από αυτό; Εάν ο Α δίνει το Β στον Γ, τότε ο Γ είναι ευγνώμων στον Α και οφείλει στον Α ένα χρέος ευγνωμοσύνης, με αποτέλεσμα ο Γ, αντί να του δίνεται κάτι, να βρίσκεται τώρα να χρωστά. Αφ' ετέρου, ο Α είναι λίγο πολύ συνειδητά και αναντίρρητα ευχαριστημένος με τον εαυτό του για τη γενναιοδωρία του. Αυτό ισχύει ακόμα εάν ο Γ είναι αχάριστος, αγνώμων [ungrateful] και αρνείται να πει «ευχαριστώ» ή εάν ο Α έχει παραμείνει ένας ανώνυμος ευεργέτης, έτσι ώστε ο Γ να μη γνωρίζει ποιον να ευχαριστήσει. Γιατί τότε ο Α μπορεί να δώσει συγχαρητήρια στον εαυτό του αισθανόμενος ακόμα περισσότερο γενναιόδωρος επειδή είναι τόσο ανιδιοτελής που δεν απαιτεί ούτε καν αναγνώριση. Αυτό δεν είναι λιγότερο αλήθεια εάν όλα αυτά συμβαίνουν ασυναίσθητα, εφόσον κάποιος μπορεί βεβαίως να συνάψει ασυναίσθητα χρέη ή να συγχαρεί ασυναίσθητα τον εαυτό του για το γεγονός ότι είναι τόσο θαυμάσιος και γενναιόδωρος. Κατά συνέπεια, το απορητικό αποτέλεσμα της προσφοράς από τον Α ενός Β στον Γ είναι ότι ο Α, αντί να δίνει κάτι, έχει λάβει και ο Γ, αντί να λαμβάνει κάτι, βρίσκεται τώρα να χρωστά. Το αποτέλεσμα, εν ολίγοις, είναι ότι μόλις ένα δώρο δίνεται, αρχίζει να ακυρώνει τον εαυτό του ως δώρο, ή ότι οι όροι που καθιστούν το δώρο δυνατό το καθιστούν επίσης αδύνατο (DT 23-24/GT 11-12).

Q. E. D. (*Quod erat deconstruendum.*) ή, για να προσθέσουμε ένα αγγλο-γερμανικό λογοπαίγνιο σε αυτό το λατινικό, το δώρο μετατρέπεται σε δηλητήριο (*die Gift*), *die Gift vergiftet*.

[142] Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο λέει ο Ντερντά στο “Roundtable” [«Στρογγυλή τράπεζα»]:

«Ένα δώρο είναι κάτι για το οποίο δεν μπορείτε να είστε ευγνώμονες. Μόλις πω «ευχαριστώ» για ένα δώρο, αρχίζω να ακυρώνω το δώρο, αρχίζω να καταστρέφω το δώρο, με το να προτείνω μια ισοδυναμία, δηλαδή ένα κύκλο που περικυκλώνει το δώρο σε μια κίνηση επανιδιοποίησης».³

[“A gift is something that you cannot be thankful for. As soon as I say "thank you" for a gift, I start canceling the gift, I start destroying the gift, by proposing an equivalence, that is, a circle which encircles the gift in a movement of reappropriation”].

Τα δώρα τείνουν να διαμορφώνουν μια κυκλική οικονομία, έναν κύκλο ανταλλαγής, ανταπόδοσης [reciprocation] και επανιδιοποίησης [reappropriation], έναν κύκλο γενναιοδωρίας και ευγνωμοσύνης, ο οποίος συνδέει ή δεσμεύει το δωροεodόχο με το δωρητή διαμέσου του *donatum*. (Στα γαλλικά, η λέξη *cadeau*, δώρο, προέρχεται από το *catena*, την αλυσίδα.) Τα δώρα «ανταλλάσσονται», πράγμα που «περιορίζει» την ίδια την ιδέα του δώρου. Ως μια «αυτο-περιορισμένη» έννοια, το «δώρο» παρέχει το αντικείμενο για ένα εξαιρετικό είδος αποδομητικής ανάλυσης, που αποδεικνύεται ένα πραγματικό δώρο για την αποδόμηση. Το ίδιο το πράγμα που καθιστά το δώρο δυνατό το καθιστά επίσης αδύνατο, δηλαδή το περιορίζει ή το «οριο-θετεί», το οποίο είναι αυτό που ο Ντεριντά εννοεί με το «οιονεί-υπερβατολογικό» [“quasi-transcendental”]. Αυτό συμβαίνει επειδή μια ανταλλαγή είναι μια λίγο πολύ οικονομική συναλλαγή στην οποία πράγματα ίσης αξίας κυκλοφορούν μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών.

Ασφαλώς, υπάρχει εδώ ένα πρωτόκολλο, ένα ορισμένο ποσοστό λεπτότητας, προτίμησης, και επιλογής του κατάλληλου χρόνου. Κάποιος περιμένει (αναβάλλει) ένα ορισμένο χρονικό διάστημα προτού «επιστρέψει» τη «εύνοια» του άλλου απέναντί του, πριν ανταποδώσει. Μερικές φορές υπάρχει ένα ημερολόγιο (ένας κύκλος, ένα *annum*) που μεριμνά για τον κατάλληλο χρόνο αντί για μας, έτσι ώστε όταν σας δίνω ή δίνω στα παιδιά σας ένα δώρο γενεθλίων, έναν γαμήλιο δώρο, ή ένα δώρο αποφοίτησης, είμαι υπομονετικός και ξέρω ότι σύντομα θα έρθει και η δική μου σειρά. Επίσης, κάποιος πρέπει να είναι προσεκτικός για να μην δώσει ακριβώς το ίδιο

³ “The Villanova Roundtable: A Conversation with Jacques Derrida”, στο John D. Caputo, *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques Derrida*, New York: Fordham University Press, 1997, σ. 18.

πράγμα σε αντάλλαγμα αλλά να βρει κάτι κατά τρόπο ενδιαφέροντα διαφορετικό, λίγο πολύ της ίδιας αξίας, που να εμπίπτει σε ένα εύρος τιμής για την οποία υπάρχει μια υπονοούμενη, άρρητη συμφωνία. Αυτό ρυθμίζει την οικονομία της «ανταλλαγής των δώρων» τα Χριστούγεννα. Η οικονομία του δώρου θα κατέρρευε εάν, για παράδειγμα, άμα τη λήψει του Β, ο Γ το έδινε απλά πίσω στον Α στη στιγμή λέγοντάς του «τώρα είμαστε πάτσι» Το πρωτόκολλο της προσφοράς του δώρου θα κατέρρευε προς την άλλη κατεύθυνση εάν η ανταλλαγή μετατρέποταν σε αγώνα και ο κύκλος κινιόταν σπειροειδώς εκτός ελέγχου, προσπαθώντας το ένα συμβαλλόμενο μέρος να αναιρέσει το άλλο επιδεικνύοντας την αφειδή, απλόχερη γενναιοδωρία του, όπως συμβαίνει στο φαινόμενο του «πότλατς» [«potlatch»] που παρατηρήθηκε από ανθρωπολόγους όπως ο Μαρσέλ Μωσ [Marcel Mauss] – του οποίου το βιβλίο *Το δώρο* προκάλεσε σειρά συζητήσεων ανάμεσα σε γάλλους φιλοσόφους (DT/GT, κεφ. 2).⁴

[143] Προκειμένου να αποφύγει κάποιος να θέσει αυτόν τον κύκλο σε κίνηση θα ήταν απαραίτητο το δώρο να μην «εμφανιστεί» ως τέτοιο, να αποστειρωθεί κάθε φαινομενισμός [phenomenality]. Εάν το Β δεν εμφανιζόταν ως δώρο, τότε ο Α δεν θα γνώριζε ότι «έδινε» και έτσι δεν θα έβρισκε ευκαιρία να φουσκώνει από υπερηφάνεια ένεκα της γενναιοδωρίας του, ενώ ο Γ, που δεν θα γνώριζε το δώρο, δεν θα σύναπτε ένα χρέος ευγνωμοσύνης. Το «καθαρό» δώρο δεν αποτελεί διόλου δώρο, δεν θα εναρμονιζόταν ποτέ με την ουσία του ως δώρο, δεν θα ήταν ποτέ παρόν ως δώρο. Αυτό το δώρο χωρίς δώρο, χωρίς τον κομπασμό και το συνάπτεσθαι της δωρεάς [gifting], θα μπορούσε να λάβει χώρα μόνο εάν όλα συνέβησαν κάτω από το επίπεδο της συνειδητής προθετικότητας, όπου κανένας δεν προτίθεται να δώσει τίποτα σε κανέναν και κανένας δεν έχει επίγνωση κανενός λαμβάνειν. Τέτοιοι αυστηροί όροι μετά βίας μπορούν να τηρηθούν οπουδήποτε. Ακόμη και η έννοια του *es gibt das Sein* του Χάιντεγκερ δεν μπορεί να καλύψει αυτήν την απαίτηση, διότι ο Χάιντεγκερ εκμεταλλεύεται τη γενναιοδωρία που ενσωματώνεται στο γερμανικό ιδιωτισμό *es gibt (geben, die Gabe)*, που υποτίθεται ότι απλώς σημαίνει «υπάρχει» (DT 32ff. /GT 18ff.). Σε αυτήν την επεξήγηση, το γαλλικό ιδίωμα *il y a* είναι περισσότερο «αξιακά ελεύθερο» [“value-free] και πιο ουδέτερο και απροσδιόριστο.

[...] Εντούτοις, υπάρχουν υποκείμενα, σε όλη την υδρόγειο, πάρα πολλά για να μετρηθούν, και η ίδια η ιδέα του υποκειμένου υπονοεί την επιθυμία για επιστροφή

⁴ Μαρσέλ Μωσ, *Το δώρο. Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής στις αρχαίες κοινωνίες*, μτφρ. Άννα Σταματοπούλου-Παραδέλλη, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1999.

[restitution] και επανιδιοποίηση, ολοκλήρωση και ικανοποίηση, ευχαρίστηση και εκπλήρωση. Το «εγώ» είναι μια αρχή που προβαίνει σε δαπάνες *προκειμένου* ακριβώς να κερδίσει μια ανταπόδοση, μια επιστροφή [a return]. Ο δρών, λέει ο Αριστοτέλης, ενεργεί πάντα για το δικό του καλό, ακόμα κι αν έχει δυστυχώς λανθασμένη άποψη γι' αυτό το καλό, έτσι ώστε αυτό που παίρνει για καλό να μπορεί να αποδειχθεί στη συνέχεια ως το πλέον χειρίστο. Ο δρών προτίθεται πάντα να ενεργήσει για το δικό του καλό· διαφορετικά δεν θα ενεργήσει καθόλου. Λαμβάνοντας υπόψη ορισμένες διαφορές, αυτή η τέλεια λογική αρχή της «επανιδιοποίησης» είναι αυτό που οι ευδαιμονιστές [144] Έλληνες όπως ο Αριστοτέλης και οι επιδιώκοντες-την-προσωπική-τους-σωτηρία χριστιανοί του Μεσαίωνα εννοούν με το «δράστης» [“agent”] και είναι επίσης αυτό που η νεωτερικότητα εννοεί με το «υποκείμενο». Από τον Πλάτωνα μέχρι τον Χούσερλ, το υποκείμενο/δράστης δηλώνει μια ορισμένη «πρόθεση», ένα «*vouloir-dire*», ένα θέλω-να-πω, ένα σκόπευα-να-πω [meaning-to-say], ένα επιθυμώ, εννοώ, και εύχομαι την ευημερία μου. Διαφορετικά το υποκείμενο/δράστης δεν θα έπραττε απολύτως τίποτα, τίποτα δεν θα συνέβαινε ή διαδραματιζόταν.

Συνεπώς, το «υποκείμενο» δεν μπορεί ποτέ –κατ' αρχήν- να αποδράσει από τον κύκλο, ποτέ απλά να τον παραμερίσει ή να τον απορρίψει, πράγμα που θα σήμαινε να αναμένουμε πάρα πολλά από το υποκείμενο, να αναμένουμε το αδύνατον. Το υποκείμενο βρίσκεται σε μια αδύνατη θέση, μια απορία, έναν παραλύοντα δεσμό. Διότι μόλις ένα «υποκείμενο» «προτίθεται» «να δώσει» ένα «δώρο» σε κάποιον, ολόκληρο το πράγμα έρχεται να ανατραπεί, ο κύκλος της επανιδιοποίησης πυροδοτείται, και το δώρο αρχίζει να ακυρώνει τον εαυτό του. Η λύση, εάν υπάρχει κάποια, από αυτήν τη μόλυνση του δώρου, η «έξοδος» από αυτήν την απορία (που σημαίνει «καμία έξοδος»), για τον Ντερνιντά είναι να σπρώξουμε ενάντια σε αυτό το όριο, να παραβιάσουμε αυτό το όριο όσο το δυνατόν περισσότερο, ή (α) αδύνατον, να ανοίξουμε ένα πέρασμα προς αυτά τα όρια, να αγκαλιάσουμε αυτό το αδύνατο, να προσπαθήσουμε να κάνουμε το α-δύνατον, το οποίο δεν είναι μια απλή λογική αντίφαση. Το δώρο μας «καλεί» για μια δαπάνη χωρίς επιφύλαξη, ένα δόσιμο που δεν θέλει καμία ανταπόδοση [pay-back], μια κατανομή [distribution] χωρίς προσδοκία ανταμοιβής [retribution], αμοιβαιότητα, ή επανιδιοποίηση. Το να δώσουμε ένα δώρο απαιτεί ότι κάποιος τότε ξεχνά, και ζητά από τον άλλο να ξεχάσει, απολύτως, ότι ένα δώρο έχει δοθεί (DT 30-31/GT 16-17), έτσι ώστε το δώρο, εάν υπάρχει, θα εξαφανιζόταν χωρίς ίχνος. Εάν ο χρόνος είναι ένα ημερολόγιο, ένας κύκλος ή *annum*,

τότε το δώρο μας καλεί να διαρρήξουμε τον κύκλο του χρόνου, να παραβιάσουμε την κυκλική κίνηση της ανταλλαγής και της αμοιβαιότητας, και σε μια «στιγμή» τρέλας, να κάνουμε κάτι μια φορά χωρίς ή πέρα από το λόγο, σε έναν χρόνο χωρίς χρόνο, να δώσουμε χωρίς επιστροφή.

Αλλά αυτό είναι αδύνατο. Ασφαλώς. Το δώρο είναι αδύνατο· πράγματι, «το δώρο είναι ένα άλλο όνομα για το αδύνατο». Γι' αυτό το αγαπάμε τόσο πολύ, σαν τρελοί. Είναι ένα πράγμα που είναι προ πάντων *επιθυμητό*. Αυτό που πραγματικά προ πάντων «επιθυμούμε», παράφορα, με μια επιθυμία πέρα από την επιθυμία, είναι αυτό το αδύνατο πράγμα που δεν μπορεί ποτέ να βιωθεί, ποτέ να γνωστεί στη σφαίρα της φαινομενικής παρουσίας. Είναι αυτό που δεν μπορεί ποτέ να καταστεί παρόν που επιθυμούμε περισσότερο:

«κάποιος μπορεί να σκεφτεί, να επιθυμήσει, και να πει μόνο το αδύνατο σύμφωνα με το μέτρο χωρίς μέτρο του αδυνάτου» (DT 45/GT 29) / «on ne peut penser, désirer et dire que l'impossible, à la mesure *sans* mesure de l'impossible» (DT 45).

Διότι όλη το εύρος των δυνατοτήτων, όλες οι προσδιορισμένες παρουσίες, όλα τα προσδιορισμένα αντικείμενα της γνώσης και της επιθυμίας, όλα τα «δυνατά» που παραμένουν μέσα στον ορίζοντα του προβλέψιμου και [145] του ιδίου πράγματος, δεν μας δελεάζουν τόσο βαθιά. Δεν μας βγάζουν από τον εαυτό μας, από τον κύκλο του ιδίου, δεν επιφέρουν τον ερχομό του άλλου, την εφεύρεση, την έλευση του *tout autre*, που είναι αυτό που επιθυμούμε περισσότερο. Ως εκ τούτου, ο Ντεριντά λέει, «ας αρχίσουμε από το αδύνατο», όχι «με» αλλά «από»: ας οδηγηθούμε, ας παρακινηθούμε, ας νοιώσουμε την ακατανίκητη έλξη, ας παθιαστούμε από αυτήν την αδύνατη επιθυμία, αυτή η επιθυμία για το αδύνατο δώρο, για το αδύνατον.

Ο Ντεριντά ιχνηλατεί κατά αυτό τον τρόπο την απόσταση ή το «χάσμα» ανάμεσα στο «δώρο», «εάν υπάρχει» - αυτό που δεν είναι ποτέ παρόν, το οποίο ποτέ δεν εμφανίζεται, που δεν είναι κάτι παρόν, υφιστάμενο, υπάρχον, και το οποίο τοιουτοτρόπως είναι αυτό που επιθυμούμε περισσότερο - και την «οικονομία» - την περιοχή της γνώσης, της φιλοσοφίας, της επιστήμης, και της ανταλλαγής· την περιοχή των καθορισμένων και ανταλλασσόμενων οντοτήτων, του υπολογισμού και των ισορροπημένων εξισώσεων, της δικαιοφροσύνης και του ορθού λόγου, των νόμων και των κανονικότητων. Το δώρο είναι αυτό που αγαπάμε και επιθυμούμε, που μπορούμε

μόνο να το «σκεφτούμε» ή να πιστεύουμε σε αυτό με μια πίστη χωρίς γνώση. Το δώρο είναι «απαρουσίαστο» [«unpresentable»] υπερβαίνοντας κάθε παρουσία (ή κάθε ον παρόν),⁵ και μας οδηγεί, μας σύρει εκτός εαυτού, λειτουργώντας ως μια ορισμένη ευεργετική υπερβατολογική ψευδαίσθηση. Το δώρο είναι το πάθος μας. Η «οικονομία,» αφ' ετέρου, υποδηλώνει την περιοχή των παρουσιών, των παρόντων, των εμπορικών συναλλαγών, των λογικών κανόνων, των νόμιμων και εθιμικών ανταλλαγών, των σχεδίων και των προγραμμάτων, των ιεροτελεστιών και των τελετουργιών, της συνηθισμένης ζωής και χρόνου.

Έτσι, δεν τίθεται θέμα επιλογής μεταξύ αυτών των δύο, δηλαδή μεταξύ της «οικονομίας» και του «δώρου» (αυτό είναι κάτι σαν κανόνας για την αποδομητική πρακτική, τον οποίο χρειάζεται να ανακαλούμε κάθε φορά που ερχόμαστε αντιμέτωπη με μια διάκριση που θέλει να παρουσιάζεται ως αυστηρή). «Εμείς», ως «δρώντες» ή «υποκείμενα» βρισκόμαστε πάντα κάπου «μεταξύ» των δύο, στο *media res*, στο χάσμα ή το διάστημα ανάμεσα στο δώρο, εάν υπάρχει, και την οικονομία.. Δεν τίθεται ποτέ ζήτημα επιλογής του ενός ή του άλλου:

«Αντίθετα, αποτελεί ζήτημα -επιθυμία πέρα από την επιθυμία- ανταπόκρισης όσο δυνατόν πιο πιστά αλλά και αυστηρά τόσο στην εντολή ή τη διαταγή του *δώρου* («δώσε») όσο και στην εντολή ή τη διαταγή του νοήματος (παρουσία, επιστήμη, γνώση)» (DT 46-47/GT 30).

[« Il s'agit au contraire, désir au-delà du désir, de répondre fidèlement mais aussi rigoureusement que possible à l'injonction ou à l'ordonnance du *don* (« donne ») comme à l'injonction ou à l'ordonnance du sens (présence, science, connaissance) »]

[146] Μάθε και να δίνεις και να ανταλλάσσεις· μάθε να βλέπεις ότι το ένα εξαρτάται από το άλλο, το ένα εισβάλλει και αναμειγνύεται με το άλλο και μάθε να επαγρυπνείς, να βλέπεις πότε το δώρο είναι «δώρο» και πότε το δώρο είναι «οικονομία» καθώς και αντιστρόφως, στο βαθμό βέβαια που κάτι τέτοιο είναι δυνατό. Μάθε πόσο αδύνατο είναι το δώρο, πόσο σε αποσχίζει από τον εαυτό σου, όπως επίσης πόσο πολύ παρεισφρέεις στο δώρο σου:

⁵ Ο Ντεριντά διακρίνει το αδύνατον *don*, *gift*, δώρο, από το αρκετά δυνατό «cadeau», (από το *catena*, αλυσίδα) ή *présent*.

«Μάθε ακόμα αυτό που το δούνε θέλει να πει, μάθε να δίνεις, μάθε τι θέλεις και τι εννοείς όταν δίνεις, μάθε τι προτιθέσαι να δώσεις,

Βλέπε, πρόσεχε, έχε το νου σου για τον κύκλο ο οποίος ακυρώνει το δώρο τι στιγμή που αυτό εμφανίζεται, ο οποίος στρίβει απότομα και σε χτυπά από πίσω, αλλά μην παραιτείσαι από το δώρο:

«μάθε πώς ακυρώνεται το δώρο, δεσμεύσου, ακόμα κι αν η δέσμευση αποτελεί καταστροφή του δώρου από το δώρο...» (DT 47/GT 30).

Και μην εγκαταλείπεις την οικονομία, μην τη απορρίπτεις αλλά:

«δώσε στην οικονομία μια ευκαιρία.» (DT 47/GT 30)

Διότι, εν τέλει, δεν υπάρχει τίποτα άλλο παρά διάφορες οικονομίες του ενός ή του άλλου είδους, και δεν πρόκειται να βάλεις ένα τέλος στην επανιδιοποίηση ή στα υποκείμενα, δεν πρόκειται, ανεξάρτητα από το τι επιθυμείς, να εξέλθεις έτσι απλά από τον κύκλο, ειδικά όχι μέσω μιας κάποιας ηρωικής πράξης αυτοθυσίας. Δεν αποτελεί ζήτημα επιλογής ανάμεσα στην κατοίκηση του κύκλου και της εύρεσης κάποιου σημείου προκειμένου απλά να σταθούμε εκτός κύκλου:

«Διότι, εν τέλει, η υπερνίκηση του κύκλου από το δώρο, εάν υπάρχει, δεν οδηγεί σε μια απλή, άφατη εξωτερικότητα που θα ήταν υπερβατική και χωρίς σχέση» (DT 47/GT 30).

[«Car enfin le débordement du cercle par le don, s'il y en a, ne va pas à une simple extériorité ineffable, transcendante et sans rapport.»]

Δεν θα ήταν ποτέ θέμα εύρεσης κάποιας θέσης που θα ήταν απλά έξω από τον κύκλο, αλλά διακοπής του κύκλου, υπέρβασης και παραβίασής του, απόρριψης της ασφάλειας του κύκλου, έστω μόνο προς «στιγμή». Το δώρο λαμβάνει χώρα σε μια στιγμή, σε έναν χρόνο χωρίς χρόνο, στον οποίο ο δράστης/υποκείμενο πετάει την επανιδιοποίηση στους ανέμους, σε μια στιγμή τρέλας στην οποία όλοι ξέρουμε ευθύς

εξαρχής ότι ο κύκλος θα κλείσει αρκετά σύντομα, ότι οι άνεμοι της λογικής δαπάνης αρκετά σύντομα θα στείλουν το δώρο προς την κατεύθυνση του υποκειμένου. Δεν πρόκειται περί ζητήματος που στην πραγματικότητα εμπίπτει σε μια υπερβατολογική ψευδαίσθηση, που απαιτεί ότι το δώρο αποκτά πραγματική ύπαρξη εδώ κάτω ή ιδανική ύπαρξη εκεί επάνω, αλλά μάλλον περί της καθοδήγησης από το δώρο, το οποίο είναι αυτό που κάνει τα πράγματα να κινούνται:

[147] «Αυτή [η εξωτερικότητα] είναι που θέτει τον κύκλο εν κινήσει, αυτή που θέτει την οικονομία εν κινήσει. Αυτή που εμπλέκεται στον κύκλο και τον κάνει να περιστρέφεται» (DT 47/GT 30).

[« C'est elle [l' extériorité] qui met le cercle en marche, c'est elle qui donne son mouvement à l'économie. C'est elle qui engage dans le cercle et le fait tourner.»]

Το δώρο «ως το πρώτο κινούν του κύκλου» κάνει τον κύκλο να γυρίζει, του δίνει το έναυσμα, τον θέτει σε κίνηση (DT 47/GT 31). Η στιγμιαία παραβίαση, η οποία για μια στιγμή προκαλεί ένα άνοιγμα, χαλαρώνει επίσης το βρόχο, αφήνει περισσότερα πράγματα μέσα, κρατώντας τον σε μια σπειροειδή κίνηση.

Ο Ντεριντά δείχνει προς μια διπλή προσταγή, η οποία έχει κάτι από μια διπλή δέσμευση (αυτό αποτελεί έκπληξη), και να δίνουμε και να κάνουμε εμπόριο, να αγαπάμε το Θεό και τον μαμμονά. Λέει την ίδια ακριβώς στιγμή: (1) *δώσε*, αλλά θυμήσου πως το δώρο περιορίζει τον εαυτό του. Επειδή δεν υπάρχει ποτέ δώρο (*don*), το δώρο είναι το αδύνατο που όλοι επιθυμούμε· επειδή ακυρώνεται τη στιγμή που έρχεται στην ύπαρξη, εάν ποτέ έρχεται, το δώρο είναι αυτό που περισσότερο θέλουμε να καταστήσουμε παρόν. Το δώρο είναι το πάθος μας και η προσδοκία μας, αυτό που επιθυμούμε, αυτό που μας κάνει τρελούς από επιθυμία, και αυτό που μας κάνει να συνεχίζουμε. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να συνεχίσουμε να περιφρουρούμε τα δώρα μας, τα οποία πρέπει να είναι τρόποι ξεπεράσματος και υπέρβασης του εαυτού μας, εκκένωσης και αποστέρησης του εαυτού μας, ώστε να μην μετατρέπονται σε κάτι λιγότερο από αυτό που (ήδη) είναι, κομμάτια από αυτο-αυξανόμενο εγωισμό που προορίζεται να δείξει στον άλλο τι μπορούμε να κάνουμε, αυτο-εξυπηρετούντα «δώρα» (*présents, cadeaux*) που ανήκουν στον αισθητό, λογικό κύκλο του χρόνου, εντός του οποίου δεν δίνουμε στον άλλο αλλά επιδεικνύουμε τους εαυτούς μας.

(2) Δώστε στην οικονομία μια ευκαιρία· αφήστε μια μικρά πιθανότητα και το δώρο θα βρει το δρόμο του στις οικονομίες μας. Ελαφρύνετε, χαλαρώστε, τον κύκλο (που, εν τάχει, είναι αυτό που είναι η αποδόμηση). Διότι το δώρο είναι επίσης αυτό που γυρίζει τον κύκλο, αυτό που «οδηγεί την οικονομία,» έτσι ώστε δεν υπάρχει ποτέ ή μπορεί ή πρέπει να υπάρξει μια καθαρή οικονομία, περισσότερο από ότι υπάρχει ή μπορεί να υπάρξει καθαρό δώρο, και στο βαθμό που υπάρχει μια καθαρή οικονομία αυτό θα ήταν αρκετά φοβερό-και αρκετά ανοικονομικό. Εάν το «δαχτυλίδι» γάμου⁶ ήταν ένα δαχτυλίδι που δεσμεύει τους συζύγους σε αμοιβαία περιορίζουσες υποχρεώσεις, δεν θα επρόκειτο τόσο για γάμο. Διότι τότε κάθε γάμος θα εκφυλιζόταν σε καθαρή σύμβαση, και ο κάθε σύζυγος θα έκανε για τον άλλο μόνο ότι είχε υποσχεθεί στη σύμβαση - τίποτα «επιπλέον», τίποτα «περισσότερο», κανένα γενναιόδωρο δόσιμο, καμία δαπάνη χωρίς επιφύλαξη, κανένα περιττό, υπερβολικό δόσιμο στον άλλον. Εν τάχει, κανένας γάμος.⁷ [148] Τότε, επίσης, κάθε εργασία και απασχόληση θα εκφυλιζόταν σε μια καθαρή σύμβαση εργασίας, με τίποτα να προστίθεται επιπλέον. Οι εργαζόμενοι θα φθονούσαν τον εργοδότη τους και την εργασία τους κάθε λεπτό, χωρίς ποτέ να κάνουν τίποτα προκειμένου να την κάνουν καλά, χωρίς να «δίνονται» ποτέ σε αυτό που κάνουν. Οι εργοδότες, αφετέρου, θα ήταν όσο το δυνατόν περισσότερο φειδωλοί και μικρόψυχοι με τους υπαλλήλους τους, χωρίς να τους δίνουν το ελάχιστο διάλλειμα ή παροχή που δεν θα ήταν αναγκασμένοι να τους δώσουν. Μια τέτοια επιχείρηση ή εταιρία δεν θα ήταν μόνο ένας άθλιος εργασιακός χώρος αλλά και μια φτωχή δικαιολογία για μια επιχείρηση που δεν θα επέφερε κέρδη, τουλάχιστον όχι για πολύ, όχι μακροπρόθεσμα. Ελπίζουμε όχι, εν πάση περιπτώσει.

Η διπλή δέσμευση, η διπλή προσταγή είναι αυτή: δώστε, αλλά να ξέρετε ότι το δώρο, αλίμονο, επανέρχεται αναπόφευκτα σε έναν κύκλο, και δώστε στην οικονομία μια ευκαιρία, διότι οι οικονομίες, δόξα τω Θεώ, θέτουν σε λειτουργία το δώρο.

⁶ Στα γαλλικά η λέξη για το δαχτυλίδι γάμου είναι *alliance*, που επίσης σημαίνει τη «συμφωνία» [“covenant”] που ο Θεός σήναψε με το Ισραήλ. Ο Ντεριντά διερευνά τις αντηχήσεις αυτής της λέξης στο *Circumfession*: βλέπε *Circon*. 145/*Circum*. 154.

⁷ Στο *Glas* (Galilee, Παρίσι 1974), αγγλική μετάφραση *Glas*, μτφρ. Richard Rand και John Leavey, University of Nebraska Press, Λίνκολν 1986), ο Ντεριντά παρέχει μια ζωντανή περιγραφή της άποψης του Χέγκελ για το γάμο και την οικογένεια στα πρώιμα θεολογικά γραπτά και στη μεταγενέστερη φιλοσοφία του δικαίου, δείχνοντας πώς όλα ρυθμίζονται από τους νόμους της διαλεκτικής· αυτός ο νόμος, για τον Ντεριντά, διακόπτεται συνεχώς από το δώρο.

Όλα αυτά είναι ένας τρόπος να πούμε ότι, όπως δεν υπάρχει καθαρή διάκριση μεταξύ του δώρου και της οικονομίας, ότι δεν υπάρχει επίσης καθαρή διάκριση μεταξύ του ναρκισσισμού και του μη-ναρκισσισμού, αλλά μόνο βαθμοί, διαβαθμίσεις, ή οικονομίες του ναρκισσισμού, λίγο πολύ ανοιχτών και διευρυμένων ναρκισσισμών, ότι η αγάπη του εαυτού είναι ικανή να λάβει διαφορετικές μορφές, κάποιες από τις οποίες δεν είναι τόσο εγωιστικές. Είμαστε όλοι λίγο πολύ ναρκισσιστικοί, γιατί αυτό σημαίνει να *είναι* κανείς δράστης/υποκείμενο. Ο δράστης, λέει ο Αριστοτέλης και οι μεσαιωνικοί, πράττει για το δικό του καλό. Εάν ο δράστης χρησιμοποιεί όλη την ενέργειά του για τον άλλο χωρίς ανταπόδοση, αυτό είναι στο κάτω κάτω κάτι που ο δράστης *θέλει*, και αυτό είναι κάτι στο οποίο ο δράστης βρίσκει ευχαρίστηση. Εάν δεν το πιστεύετε, προσπαθήστε να εμποδίσετε κάποιον που εργάζεται για άλλους. Αυτοί οι άνθρωποι είναι απεριγράπτοι! Εάν ο δράστης σταματούσε να αγαπά το δικό του καλό, θα σταματούσε να αγαπά το καλό των άλλων, δεδομένου ότι το καλό των άλλων είναι το καλό για το οποίο ο δράστης πράττει και με το να επιδιώκει το καλό των άλλων ο δράστης κάνει αυτό που αγαπά να κάνει. Ο Ιησούς είπε να αγαπάς το γείτονά σου *όπως* αγαπάς τον εαυτό σου, διότι εάν σταματήσεις να αγαπάς τον εαυτό σου θα σταματήσεις να αγαπάς το Θεό, το γείτονά σου και τον μαμμωνά επίσης· θα σταματούσες να αγαπάς, τελεία. Ολόκληρη η ορμή του δραν [agency], της υποκειμενικότητας και της αγάπης θα σταματούσε αμέσως, ο κύκλος θα έπαυε να περιστρέφεται, και δεν θα μπορούσε κανείς να κάνει κάτι για σένα.

Συνεπώς υπάρχουν μόνο διάφορες οικονομίες του ναρκισσισμού, που κυμαίνονται από [149] τον *αδιάκοπο ναρκισσισμό*, ο οποίος είναι ποταπός, αξιοκαταφρόνητος, και μικρόψυχος, ο οποίος γεμίζει τον καθένα που συναντά με αποστροφή, μέχρι τον πολύ συχνά *διακεκομμένο και διερρηγμένο ναρκισσισμό*. Στο δεύτερο, ο κύκλος του ιδίου διαλύεται, έστω μόνο για να κλείσει πάλι, καταλήγοντας σε κάποιον αρκετά ανοιχτόκαρδο και μεγαλόψυχο, κάποιον που έχει καταστήσει τον εαυτό του όμορφο καθιστώντας τον εαυτό του εάν όχι εντελώς καλό, τουλάχιστον όχι μισόκακο:

«Δεν υπάρχει ναρκισσισμός και μη-ναρκισσισμός· υπάρχουν ναρκισσισμοί που είναι λίγο πολύ περιεκτικοί, γενναιόδωροι, ανοικτοί, εκτεταμένοι. Αυτό που καλείται μη-ναρκισσισμός δεν είναι εν γένει παρά η οικονομία ενός πολύ περισσότερου ευπρόσδεκτου, φιλόξενου ναρκισσισμού, ενός που

είναι ανοικτότερος στην εμπειρία του άλλου ως άλλου. Πιστεύω ότι χωρίς μια κίνηση ναρκισσιστικής επανιδιοποίησης, η σχέση με τον άλλο θα καταστρεφόταν απολύτως, θα καταστρεφόταν εκ των προτέρων. Η σχέση με τον άλλο –ακόμα κι αν παραμένει ασυμμετρική, ανοικτή, χωρίς πιθανή επανιδιοποίηση- πρέπει να χαράξει μια κίνηση επανιδιοποίησης στην εικόνα κάποιου για να μπορέσει να είναι δυνατή η αγάπη, για παράδειγμα. Η αγάπη είναι ναρκισσιστική» (PDS 212-213⁸/Points 199⁹).

[“There is not narcissism and non-narcissism; there are narcissisms that are more or less comprehensive, generous, open, extended. What is called non-narcissism is in general but the economy of a much more welcoming, hospitable narcissism, one that is much more open to the experience of the other as other. I believe that without a movement of narcissistic reappropriation, the relation to the other would be absolutely destroyed, it would be destroyed in advance. The relation to the other—even if it remains asymmetrical, open, without possible reappropriation—must trace a movement of reappropriation in the image of oneself for love to be possible, for example. Love is narcissistic.”]

[...] Δεν θα μας έπαιρνε πολύ να δούμε ότι οι γραμμές που έχουμε σύρει μεταξύ του δώρου και της ανταλλαγής καθρεπτίζουν τέλεια, είναι ισομορφικές, ίσως συγκλίνουν πράγματι, με τη διάκριση μεταξύ δικαιοσύνης και νόμου. Διότι η δικαιοσύνη καλεί για ένα δώρο καθώς το δώρο αποτελεί μια κλήτευση για δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη είναι το καλωσόρισμα που δίνεται στον άλλο(ν), κατά το οποίο, στο βαθμό που γνωρίζω, δεν κρατώ πισινή· είναι η φιλοξενία που εκτείνεται στον άλλο, η δαπάνη χωρίς επιστροφή, που δίνεται χωρίς επιθυμία για επανιδιοποίηση, που παρέχεται σε μια στιγμή τρέλας, στην οποία διαρρηγνύω τον κύκλο του νόμου, σε έναν χρόνο χωρίς χρόνο, σε μια επιθυμία επέκεινα της επιθυμίας. Η δικαιοσύνη και το δώρο είναι αδύνατα, το αδύνατο, το οποίο είναι το πάθος μου, αυτό από το οποίο εκκινώ και παθιάζομαι. Το πάθος για τη δικαιοσύνη

⁸ Points de suspension : Entretiens. Ed. Elisabeth Weber. Paris : Galilée, 1992.

⁹ Points . . . : Interviews 1974-1994. Translated by Peggy Kamuf. Stanford: Stanford University Press, 1995.

και το πάθος για το δώρο ενώνονται στο πάθος για το αδύνατο ως πάθος για το αδύνατο.

Το να σκεφτόμαστε τη δικαιοσύνη ως δώρο, εάν σκέφτεστε γύρω από αυτό, σημαίνει να προτείνουμε μια ενδιαφέρουσα θεωρία της υποχρέωσης [obligation], δηλαδή, μια υποχρέωση χωρίς χρέος και χωρίς το αποδυναμώνον βάρος της ενοχής και του εξαναγκασμού, χωρίς όμως [150] απλά να αναστέλλεται ή ακυρώνεται η υποχρέωση. Εάν προσφωνούμε από τον άλλο [addressed by the other], καταλαμβάνομαι εξ απήνης και εκπλήσσομαι, τραυματίζομαι ακόμη, όπως αρέσκει να λέει ο Λεβινάς, συγκλονίζομαι από το χτύπημα που ο κύκλος του ίδιου δέχεται από την έλευση του άλλου, τότε «πρέπει» να «ανταποκριθώ» Αλλά αυτό το «πρέπει» είναι χωρίς αναγκαιότητα, εξαναγκασμό ή δύναμη· είναι πέρα από το απλό καθήκον ή την ευσυνειδησία [dutifulness]. Εάν ανταποκρίνομαι στην παράκληση του άλλου από καθαρό καθήκον, αυτό είναι σχεδόν προσβλητικό. Εάν η δικαιοσύνη είναι αυτό που «οφείλουμε» [owed] στον άλλο, εν τούτοις «δίνεται» χωρίς περιορισμό, όχι εκτός αλλά επέκεινα του καθήκοντος, πέρα από την καθαρή δύναμη που θα την αποσπούσε από εμάς σχεδόν ενάντια στη θέλησή μας· δίνεται σε μια ανάλωση χωρίς επιφύλαξη που υπερβαίνει αυτό που «δικαίως» θα αναμενόταν, πέρα από αυτό που «υπαγορεύει το καθήκον». Η δικαιοσύνη «αποδίδεται» (*re-dare*), δίνεται πίσω στον άλλο, όπου ανήκει κατά πρώτο λόγο.

Ο νόμος ως νόμος, αφετέρου, δεν αποτελεί δώρο, και ως εκ τούτου δεν εγγυάται τη δικαιοσύνη. Στο μέτρο που είναι απλώς νόμος, ο νόμος είναι μικρόψυχος και σφιχτοχέρης, τυφλός και άσπλαχνος, άστοργος, στερούμενος γενναιοδωρίας, χωρίς να δίνει [ungiving] και χωρίς να συγχωρεί [unforgiving], τσιγκούνης και τυπολάτρης [rigoristic], ξύλινος και «νομικίστικος» [“legalistic”]. Ο νόμος είναι ένα υπολογισμένο ισοζύγιο πληρωμών, εγκλήματος και τιμωρίας, παράβασης και ανταπόδοσης [retribution], ένας κλειστός κύκλος πληρωμής [paying off] και αποπληρωμής [paying back]. Όταν τα πράγματα είναι μόνο νομικά και τίποτα άλλο, τότε συμβάλλονται σε στενές συμβατικές σχέσεις χωρίς «δόσιμο» [“give”], χωρίς δώρο. Εάν το μόνο που είχαμε ήταν ο νόμος, εάν ο νόμος ήταν η μόνη προσφυγή μας, όλα θα ακινητοποιούνταν προοδευτικά, θα καθηλώνονταν στη νομικίστικη, φιλόδικη λογομαχία, με αποτέλεσμα να γεμίσουμε από δικηγόρους που θα διαχειρίζονταν τα πάντα, με τα πάντα εν τέλει να καθηλώνονταν στο έδαφος. Γι’ αυτό η Drucilla Cornell, με τον ασυναγώνιστο τρόπο της, λέει ότι ο νόμος είναι ένα «τέρας». Αυτός είναι ένας επιδεικτικός αλλά αρκετά ακριβής τρόπος για να προκαλέσεις την προσοχή

στο γεγονός ότι ο νόμος είναι μια οικονομία που θα σε κατασπαράξει εάν δεν φυλάγεσαι από αυτόν.¹⁰

Αλλά ας μην ξεχνάμε με ποιον τρόπο λειτουργούν τέτοιες διακρίσεις. Δεν τίθεται σε καμιά περίπτωση ζήτημα της εύρεσης κάποιας θέσης που θα ήταν απλά εξωτερική στο νόμο, που θα βρισκόταν αμιγώς εκτός νόμου, κάποιου αμιγώς εκτός νόμου κράτους [...]. Αυτός είναι (ένας λόγος) γιατί η Drucilla Cornell είναι καθηγήτρια του δικαίου, όχι ένας εβραίος προφήτης. Δεν πρόκειται ποτέ να βρεθεί μια τέτοια θέση· δεν υπάρχει καθαρή δικαιοσύνη, με τον ίδιο τρόπο που δεν υπάρχει καθαρό δώρο. Ως εκ τούτου, ακριβώς όπως πρέπει [151] ταυτόχρονα να μάθουμε να «δίνουμε» και να «δίνουμε στην οικονομία μια ευκαιρία» έτσι πρέπει επίσης να μάθουμε να αγαπάμε τη δικαιοσύνη και επίσης να δίνουμε στο νόμο μια ευκαιρία, να διανοιόουμε το νόμο όσο το δυνατόν περισσότερο και συχνότερα προς τη δικαιοσύνη. Ακριβώς όπως υπάρχουν μόνο βαθμοί και οικονομίες του ναρκισσισμού, έτσι υπάρχουν μόνο βαθμοί και οικονομίες του νόμου, ποικιλίες νομικών συστημάτων, που αποτελούν λίγο πολύ ατελεύτητους [open-ended], πορώδεις, δεκτικούς νομικούς κώδικες – ώστε να μην μετατραπούν σε ολοκληρωτικά τέρατα. Ακριβώς όπως βρισκόμαστε πάντα *ανάμεσα* στο δώρο και την οικονομία, έτσι βρισκόμαστε πάντα *ανάμεσα* στη δικαιοσύνη και το νόμο, προσπαθώντας πάντα να διακόψουμε την επιτακτική φωνή του νόμου με τους μαλακούς στεναγμούς της δικαιοσύνης, να υποκαταστήσουμε τις σκληρές μομφές του νόμου με την μειλιχιότητα [gentleness] του δώρου.

¹⁰ Cornell, *Philosophy of the Limit*, σελ. 167.